

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สรรพสัตว์ล้วนมีความแก่เป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความแก่ไปได้ มีความเจ็บไข้เป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความเจ็บไข้ไปได้ มีความตายเป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความตายไปได้ สรรพสัตว์จะต้องพลัดพรากจากสิ่งอันเป็นที่รักที่พอใจทั้งหลายเป็นธรรมดา^๑ นี่เป็นสัจธรรมหรือความจริงแท้ที่สรรพสัตว์ จะต้องประสบไม่สามารถหลีกเลี่ยงไปได้ อนึ่ง มนุษย์ผู้เป็นสัตว์ประเสริฐถึงแม้ว่าจะมีทรัพย์สิน มียศ หรือมีบริวารเป็นอันมาก สิ่งเหล่านั้นก็ไม่สามารถจะเป็นที่ต้านทาน^๒ หรือเป็นที่พึ่งพิงเพื่อให้หลุดพ้นจากสภาวะธรรมที่เป็นทุกข์เหล่านั้นไปได้

ดังเห็นได้จาก การมีเจ้าลัทธิต่าง ๆ พิจารณาหาทางเพื่อจะหลีกเลี่ยงจากทุกข์แล้วดำเนินไปตามหนทางที่ตนคิดว่าถูกต้อง และเผยแพร่คำสอนแก่ศิษย์ของตน อาทิ สอนว่าต้องบำเพ็ญทุกกรกิริยา คือทรมานร่างกาย มีการกลั่นลมหายใจ อดอาหาร เป็นต้น เพื่อให้เทพเจ้าได้เห็นใจ และดลบันดาลให้ได้ในสิ่งที่ตนปรารถนา (อัตตกลีลาณโยค^๓) หรือสอนให้เจริญฌาน เพื่อหลีกเลี่ยงจากความทุกข์ และความทุกข์อย่างหยาบ (กามสุข^๔) ไปเสพความทุกข์อย่างละเอียด (นิรามิสสุข) อันเกิดจากฌานสมาบัติ ตามกำลังสติปัญญาของตน เห็นได้ว่าไม่มีคำสอนของเจ้าลัทธิคนใดที่จะสามารถทำให้ผู้ปฏิบัติหลุดพ้นจากความทุกข์ได้อย่างแท้จริง เพราะความทุกข์ยังสามารถกำเริบได้อีก^๕ คือยังไม่สามารถตัดได้อย่างเด็ดขาด เป็นเพียงแค่การหลีกเลี่ยงความทุกข์ หรือเพียงแค่ข่มความทุกข์ไว้เท่านั้น เมื่อมีเหตุปัจจัยอันเกิดจากความประมาท ความทุกข์เหล่านั้นก็สามารถกลับมาเกิดได้อีกซึ่งความรู้เหล่านั้นยังเป็นความรู้ชั้นโลกียปัญญาอยู่ ยังไม่ถึงขั้นโลกุตตรปัญญา เมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

---

^๑ ดูรายละเอียดใน อง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๕๗/๙๙-๑๐๐.

^๒ ดูรายละเอียดใน ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๒๘๘/๑๒๒.

^๓ ดูรายละเอียดใน ที.สี. (ไทย) ๙/๑๓๖/๕๘.

^๔ ดูรายละเอียดใน ม.ม. (ไทย) ๑๓/๙๐/๙๒.

^๕ ดูรายละเอียดใน อภิ.ป. (ไทย) ๓๖/๓/๑๔๙.

ได้เสด็จอุบัติขึ้น จึงทรงประกาศสัจธรรมอันเป็นเครื่องนำพาเวไนยสัตว์ให้หลุดพ้นจากทุกข์ได้อย่างแท้จริง กล่าวคือ ทรงแสดงอริยสัจ ๔^๖ อันได้แก่ทุกข์เป็นสภาวะที่ควรกำหนดรู้ สมุทัยเหตุให้เกิดทุกข์เป็นสภาวะธรรมที่ควรละ นิโรธ ความดับทุกข์เป็นสภาวะธรรมที่ควรกระทำให้แจ้ง และมรรคหนทางปฏิบัติเพื่อให้เข้าถึงความดับทุกข์ เป็นธรรมที่ควรเจริญให้เกิดมีขึ้นและเพิ่มพูนมากขึ้น^๗ จึงทำให้คำสอนของพระองค์นั้นเป็น อกาลิก คือ เป็นคำสอนที่ทันสมัยตลอดกาล โดยอาการ ๓ ได้แก่

- ๑) ทรงสั่งสอน เพื่อจะให้ผู้ฟังรู้อย่างเห็นจริงในธรรมที่ควรรู้ควรเห็น
- ๒) ทรงสั่งสอนมีเหตุที่ผู้ฟังอาจตรงตามให้เห็นจริงได้
- ๓) ทรงสอนเป็นอัครรรย คือผู้ปฏิบัติย่อมได้ประโยชน์โดยสมควรแก่การปฏิบัติ

พระธรรมคำสอนของพระผู้มีพระภาคเจ้า ล้วนมีอริยสัจ ๔ ซึ่งเป็นหลักในการเจริญวิปัสสนาคือเป็นเหมือนแผนที่ อันทำให้โยคาวจรผู้ดำเนินตามได้พ้นจากทุกข์ สมดังพระพุทธดำรัสที่ตรัสไว้ในสี่สพาวนสูตรว่า “เราแสดงแต่เรื่องของทุกข์ เหตุให้เกิดทุกข์ ความดับทุกข์ และข้อปฏิบัติให้เข้าถึงความดับทุกข์เท่านั้น เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นไปเพื่อประโยชน์ เป็นจุดเริ่มต้นแห่งพรหมจรรย์ เป็นไปเพื่อความเบื่อหน่าย เป็นไปเพื่อความคลายกำหนัด เป็นไปเพื่อความดับ เป็นไปเพื่อความสงบระงับ เป็นไปเพื่อความรู้อย่าง เป็นไปเพื่อตรัสรู้ เป็นไปเพื่อนิพพานของเหล่าเวไนยสัตว์ทั้งหลาย นอกจากทุกข์ เหตุให้เกิดทุกข์ ความดับทุกข์ และข้อปฏิบัติให้เข้าถึงความดับทุกข์แล้วเราไม่แสดง”^๘ สรุปแล้วทุกคำสอนของพระองค์จะมีอริยสัจ ๔ สอดแทรกอยู่ในพระธรรมเทศนานั้นด้วย ซึ่งบางพระสูตรก็ทรงแสดงอริยสัจไว้โดยตรง บางพระสูตรก็ทรงแสดงไว้โดยอ้อม คือจะมีอริยสัจ ๔ สอดแทรกอยู่ในหลักธรรมเหล่านั้น ต้องคิดต้องวิเคราะห์จึงจะพบได้

อนึ่ง อชิตมาณวปัญหา ที่ปรากฏในปารายณวรรค ก็เป็นพระสูตร ๑ หนึ่งที่มีอริยสัจ ๔ สอดแทรกอยู่ในพระธรรมเทศนานั้นโดยอ้อม เพราะเหตุที่นั่นเมื่ออชิตมาณพได้ฟังการวินิจฉัยปัญหาจบลง จึงได้มีการบรรลุธรรมเกิดขึ้น คือ อชิตมาณพและบริวารบรรลุธรรมขั้นสูงสุดเป็นพระอรหันต์ในโลก อชิตมาณวปัญหานี้เป็นพระสูตรที่มีเนื้อหาไม่ยาว คือมีคาถาทูลถาม ๔ คาถา และพระคาถาที่ทรงวิสัชนา ๔ คาถา ได้แก่ อชิตมาณพทูลถามว่า โลกถูกอะไรเล่าหุ้มห่อไว้ ทรงวิสัชนาว่า

^๖ ดูรายละเอียดใน อภ.วิ. (ไทย) ๓๕/๑๘๙/๑๖๓.

^๗ ดูรายละเอียดใน ขุ.ม. (ไทย) ๒๙/๑๓/๖๓-๖๔.

^๘ ดูรายละเอียดใน ส.ม. (ไทย) ๑๙/๑๑๐๑/๖๑๓.

โลกถูกอวิชชาหุ้มห่อไว้เป็นต้น^๙ จึงชวนให้มีความสงสัยว่าหลักธรรมที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้โดยย่อนี้มีเนื้อหาโดยพิสดารตามที่ปรากฏในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาทเป็นอย่างไรบ้าง และจะนำเอาหลักธรรมเหล่านั้นที่มีอริยสัจ ๔ สอดแทรกอยู่ไปใช้ในการเจริญวิปัสสนาตามพุทธวินิจฉัยได้อย่างไร

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงศึกษาหลักธรรมและการเจริญวิปัสสนาภาวนาในอชิตมานพปัญหา เพื่อจะได้ศึกษาค้นคว้าหาคำอธิบายในคำตอบที่พระพุทธเจ้าทรงวิสัชนาไว้โดยย่อ นั้น เพื่อเป็นประโยชน์ในการศึกษาค้นคว้าของผู้มีความสนใจ เพื่อเป็นประโยชน์แก่อกุลแก่การประพฤติปฏิบัติของโยคาวจรผู้เพียรเพ่งเพิกกิเลส และเพื่อความเจริญยั่งยืนแห่งพระพุทธศาสนาสืบต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของอชิตมานพ
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาหลักธรรมในอชิตมานพปัญหา ที่ปรากฏในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท
- ๑.๒.๓ เพื่อศึกษาหลักการเจริญวิปัสสนาภาวนาในอชิตมานพปัญหา

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

- ๑.๓.๑ ประวัติความเป็นมาของอชิตมานพ เป็นอย่างไร
- ๑.๓.๒ หลักธรรมในอชิตมานพปัญหา ที่ปรากฏในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท เป็นอย่างไร
- ๑.๓.๓ หลักการเจริญวิปัสสนาภาวนาในอชิตมานพปัญหา เป็นอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) เกี่ยวกับประวัติความเป็นมา และหลักธรรมในอชิตมานพปัญหา ตลอดจนหลักการเจริญวิปัสสนาภาวนาในอชิตมานพปัญหา ตามคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท ได้แก่ คัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา ปกรณ์วิเสส หนังสือ เอกสาร ตำรา ผลงานทางวิชาการและรายงานการวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

^๙ พ.จ. (ไทย) ๓๐/๕๗-๕๘/๑๑.

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ศึกษาประวัติความเป็นมาของอชิตมาณพ และหลักธรรมในอชิตมาณวปัญหาที่ปรากฏในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท โดยศึกษาข้อมูลจากคัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ คัมภีร์พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถาภาษาไทย แปล ชุด ๙๑ เล่ม ฉบับมหายานจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๒๕ อรรถกถา ฎีกา และปกรณ์วิเสสอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น คัมภีร์วิสุทธิมรรค เป็นต้น

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านการศึกษา

ศึกษาหลักการเจริญวิปัสสนาภาวนาในอชิตมาณวปัญหา โดยศึกษาข้อมูลจากคัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ คัมภีร์พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถาภาษาไทย แปล ชุด ๙๑ เล่ม ฉบับมหายานจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๒๕ อรรถกถา ฎีกา ปกรณ์วิเสส หนังสือ เอกสาร ตำราต่าง ๆ เช่น ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร, วิปัสสนานัยเล่ม ๑-๒, มหาสติปัฏฐานสูตร โดยพระโสภณมหาเถระ (มหาสีสยาตอ), วิปัสสนาที่ปณีฎีกา, วิปัสสนาวงศ์ในประเทศไทย โดยพระอาจารย์ภักทันตะ อาสภมหาเถระ ธัมมาจริยะ อัครมหากรรมฐานาจริยะ ดร., คำบรรยายวิปัสสนากรรมฐาน โดยพระธรรมธีรราชมหามุนี, วิปัสสนาที่ปณี โดยพระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร), พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ โดยพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) เป็นต้น ผลงานทางวิชาการ และงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง แล้วนำมาสรุปเรียบเรียงนำเสนอแบบบรรยายเชิงพรรณนา

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

๑.๕.๑ วิปัสสนาภาวนา หมายถึง การเจริญปัญญาเพื่อให้รู้แจ้งสภาวะธรรมตามความเป็นจริง อันหลุดพ้นจากอำนาจครอบงำของกิเลส และกระทำให้แจ้งซึ่งพระนิพพานในที่สุต

๑.๕.๒ โสฬสมาณวปัญหา หมายถึง ปัญหาที่พราหมณ์พาวริผู้ยังไม่รู้คำตอบ หรือยังไม่เข้าใจแจ่มแจ้งในเรื่องเกี่ยวกับการปฏิบัติธรรมเพื่อให้เข้าถึงฝั่งคือพระนิพพาน เป็นต้น จึงได้ผูกปัญหานี้ขึ้นแล้วให้มาณพ ๑๖ คนผู้เป็นศิษย์ของตนไปทูลถามปัญหากับพระพุทธเจ้า ซึ่งปรากฏอยู่ในพระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย สุตตนีบาต และขุททกนิกาย จุฬนิตเทส ปารายณวรรค

๑.๕.๓ อชิตมาณวปัญหา หมายถึง ปัญหาของท่านอชิตมาณพผู้เข้าไปทูลถามพระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นคนแรก เกี่ยวกับโลก ธรรมเครื่องป้องกันกระแส นามและรูป การดำเนินชีวิตของ

พระอรหันต์และพระเสขะ มีทั้งหมด ๘ คาถา โดยท่านอชิตมาณพทูลถาม ๔ คาถา พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสตอบ ๔ คาถา

๑.๕.๔ พระอรหันตชีณาสพ หมายถึง พระอรหันต์ผู้หมดอาสวะแล้ว, พระอรหันต์ผู้มีอาสวะสิ้นแล้ว เพราะกำจัดอาสวะ คือ กิเลสที่หมักหมมอยู่ในจิต ที่ขุบข่มจิตให้ข่มอยู่เสมอได้แล้ว อย่างสิ้นเชิง ไม่กลับมาเกิดทำอันตรายจิตได้อีกต่อไป เรียกเต็มว่า พระชีณาสพ หรือพระอรหันต-ชีณาสพ

๑.๕.๕ พระเสขบุคคล หมายถึง พระผู้ยังต้องศึกษาอยู่ คือ ยังต้องศึกษาไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา เพื่อบรรลุมรรคผลที่สูงขึ้นไปอีก เรียกเต็มว่า พระเสขะ หรือ เสขบุคคล, พระเสขะ คือพระอริยบุคคลที่ยังไม่ได้บรรลุอรหัตตผล ได้แก่ พระโสดาบัน พระสกทาคามี และพระอนาคามี พระเสขะ หากได้บรรลุอรหัตตผลเป็นพระอรหันต์แล้วก็เป็นอันพ้นจากความเป็นเสขะ และได้ชื่อว่าใหม่ ว่า อเสขะ

๑.๕.๖ ปรินิพพาน หมายถึง สภาพที่ดับกิเลสและกองทุกข์แล้ว ภาวะที่เป็นสูงสุด เพราะไร้กิเลสไร้ทุกข์ เป็นนิสรภาพสมบูรณ์ มี ๒ อย่างคือ สอุปาทิเสสนิพพาน นิพพานยังมียุพาภิเหลือ คือ ดับกิเลส แต่ยังมีเบญจขันธ์เหลืออยู่ อนุปาทิเสสนิพพาน นิพพานไม่มียุพาภิเหลือ คือ ดับกิเลส และไม่มีเบญจขันธ์เหลือ

๑.๕.๗ พรหมจรรย์ หมายถึง การประพฤติธรรมที่ประเสริฐ การบวชที่เว้นจากเมถุน คือ การถือบวชโดยไม่ข้องแวะเมถุนเด็ดขาดมุ่งปฏิบัติตามหลักศาสนาเพื่อบรรลุมรรคผลอย่างเดียว เรียกการปฏิบัติอย่างนี้ว่า ประพฤติพรหมจรรย์, พรหมจรรย์นี้ เป็นอุบายวิธีออกจากกาม ระวังความฟุ้งซ่านแห่งจิตที่เกิดจากการหมกมุ่นอยู่ในกามเป็นเหตุให้จิตสงบและบรรลุมรรคผลได้ง่าย

๑.๕.๘ ไวพจน์ หมายถึง คำศัพท์ที่มีความหมายเหมือนกันใช้แทนกันได้ เช่น อวิชชา คือความไม่รู้ ใช้ศัพท์ที่เป็นไวพจน์แทนได้เช่น อทสสนิ ความไม่เห็น, อนภิสมโย ความไม่ตรัสรู้, อสมโโพธิ ความไม่รู้ตามเป็นจริง เป็นต้น

๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ศึกษาทบทวน วรรณกรรม เอกสาร ตำราวิชาการ ทางพระพุทธศาสนา รวมทั้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

๑.๖.๑ คัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท

๑) พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้แสดงเรื่อง โสฬสปัญหาไว้ในพระสูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย สุตตันตปิฎก ปารายนวรรค เล่มที่ ๒๕ ข้อที่ ๙๘๓-๑๑๕๖ หน้าที่ ๗๓๕-๗๘๐ และในพระสูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย จุฬนิตเทส ปารายนวรรค เล่มที่ ๓๐ ข้อที่ ๑-๑๒๐ หน้า ๑-๓๙๒ ความย่อว่า พราหมณ์พาวรีต้องการจะทราบธรรมที่เป็นศีรยะและธรรมที่ทำให้ศีรยะตกไป จึงได้ผูกปัญหาขึ้นแล้วให้มาณพ ๑๖ คนไปทูลถาม ซึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงวิสัชนาว่า อริชาเป็นศีรยะ วิชชาที่ประกอบด้วยสัทธา สติ สมาธิ ฉันทะ และวิริยะเป็นธรรมที่ทำให้ศีรยะตกไป จากนั้น มาณพทั้ง ๑๖ คนก็ได้ทูลถามปัญหาของตนเป็นลำดับต่อไป โดยเริ่มจากอชิตมาณพเป็นคนแรก จนถึงปิงคิยมาณพเป็นคนสุดท้าย ในที่สุดแห่งการทรงวิสัชนาปัญหา มาณพ ๑๕ คนบรรลุปะเป็นพระอรหันต์ ส่วน ปิงคิยมาณพบรรลุปะเป็นพระอนาคามี

อนึ่ง ในบาลีโสฬสปัญหานี้ ยังมีบทนิเทศที่พระสารีบุตรเถระได้อธิบายขยายความในคาถาทูลถาม และคาถาที่พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทรงวิสัชนาไว้ เช่น คำว่า “โลก” ในคำว่า “โลกถูกระไรเล่าหุ้มห่อไว้” ได้แก่โลกนรก โลกกำเนิดไตรภพ โลกในเปตวิสัย มนุษยโลก เทวโลก ชั้นโลก ธาตุโลก อายตनโลก โลกนี้ โลกหน้า พรหมโลก เทวโลก นี้ตรัสเรียกว่าโลก เป็นต้น

๒) อรรถกถาสัทธัมมปัชโชติกา ซึ่งเป็นอรรถกถาของคัมภีร์ขุททกนิกาย จุฬนิตเทส (แปล) ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่มที่ ๖๗ ได้อธิบายขยายความและคำศัพท์ต่าง ๆ ในบทพระบาลีโสฬสปัญหาไว้อย่างละเอียด เช่น ข้อว่า สติ เตสํ นิวารณํ (สติเป็นเครื่องกั้นกระแสเหล่านั้น) ความว่า สติอันประกอบด้วยวิปัสสนาแสงหาคติแห่งกุศลธรรม และอกุศลธรรมทั้งหลายเป็นเครื่องกั้นกระแสเหล่านั้น. ข้อว่า โสตานํ สํวรํ พุริ (เรากล่าวว่าสติเป็นเครื่องกั้นกระแสทั้งหลาย) อธิบายว่า เรากล่าวสตินั้นแล้วว่าเป็นธรรมเครื่องกั้นกระแสทั้งหลาย. คำว่า ปญญาเยเต ปิณฺณเร (กระแสเหล่านี้อันปัญญาย่อมปิดกั้นได้) ความว่า กระแสเหล่านี้อันมรรคปัญญาที่สำเร็จด้วยการแทงตลอดความเป็นของไม่เที่ยงในรูปเป็นต้นเป็นอาทิ ปิดกั้นไว้โดยประการทั้งปวง.^{๑๐}

อรรถกถาปรมัตถโชติกา ซึ่งเป็นอรรถกถาของคัมภีร์ขุททกนิกาย สุตตันตปิฎก (แปล) ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่มที่ ๔๗ ได้อธิบายขยายความและคำศัพท์ต่าง ๆ ในบทพระบาลีโสฬสปัญหาไว้อย่างละเอียด เช่น ก็ในปัญหานี้ คำว่า (นิวุโต) หุ้มห่อไว้ คือ ปกปิดไว้ ข้อว่า (กิสสาภิเลปนํ พุริ) พระองค์ตรัสอะไรว่าเป็นเครื่องฉาบทาโลกไว้ ความว่า พระองค์ตรัสอะไรว่าเป็นเครื่องฉาบทาโลกนั้นไว้ ข้อว่า (เววิจฺจา ปมาทา นปฺปกาสติ) โลกไม่แจ่มแจ้งเพราะความ

^{๑๐} จุ.จ.อ. (ไทย) ๖/-/๓๘.

ตระหนี่ และความประมาท คือ โลกไม่แจ่มแจ้งเพราะความตระหนี่ และความประมาทเป็นเหตุจริงอยู่ ความตระหนี่ไม่ทำให้เขาแจ่มแจ้ง สดใส ด้วยคุณมีทานเป็นต้น และความประมาทไม่ทำให้แจ่มแจ้งด้วยคุณมีศีลเป็นต้น คำว่า ตัณหาว่าเป็นเครื่องฉาบทาโลกไว้ (ขปุปาภิเลปน) ความว่า ตัณหาเป็นเครื่องฉาบทาโลกนั้นไว้ ดุจดัง^{๑๑} ดักลึงฉาบทาถึงไว้ฉะนั้น^{๑๒}

๓) ในปกรณ์วิเสส วิสุทธิมรรค พระพุทธโฆสจารย์ ได้แสดงข้อความเกี่ยวกับการทำลายสังสารวัฏไว้ว่า “อนึ่ง สังสารจักรนี้ใด มีคุณสำเร็จด้วยอวิชาและภวตัณหา มีกรรมสำเร็จด้วยอกิสังขาร มีปัญญากิสังขารเป็นต้น มีกสำเร็จด้วยชราและมรณะ เอาเพลอันสำเร็จด้วยอาสวะและสมุทัย สอดเข้าแล้วประกอบเข้าในตวัตรคือภพทั้งสาม เล่นไปตลอดไม่มีเบื้องต้นและที่สุด กำทั้งหลายแห่งสังสารจักรนั้นทุก ๆ ชื่ออันพระผู้มีพระภาคเจ้านั้นทรงประทับยืนอยู่บนพื้นปฐพีคือศีล ด้วยพระบาททั้ง ๒ คือวิริยะ ฌ ควงพระศรีมหาโพธิ์ ทรงจับขวัญคือพระญาณอันทำกรรมให้สิ้นสูญ ทรงหักแล้ว เพราะเหตุนั้น พระองค์จึงทรงพระนามว่า อรหะ แม้เพราะเหตุที่ทรงหักซึ่งซึ่งกรรมทั้งหลาย”^{๑๓}

๔) ในคัมภีร์ปรมัตถมัญชุสา วิสุทธิมคคมหาฎีกา ภาค ๓ พระฎีกาจารย์ได้แสดงข้อความเกี่ยวกับ มัจฉริยะไว้ว่า “คำว่า มัจฉริยะ ท่านอาจารย์ถือนา มจฺฉริ ศัพท์ ซึ่งแปลว่า ความตระหนี่ ภาวะแห่งความตระหนี่ ที่เป็นไปอยู่ว่า บุคคลชื่อว่า มจฺฉริ เพราะประกอบด้วย ความตระหนี่ แล้วกล่าวว่า ภาวะแห่งความตระหนี่ ชื่อว่า มัจฉริยะ แต่โดยนิรุตตินัย พระโบราณจารย์ทั้งหลายกล่าวว่า ชื่อว่า มัจฉริยะ เพราะความหมายว่า ความอัสจรรยนี้จึงอย่ามีแก่คนอื่น จงมีแก่เราเท่านั้น มัจฉริยะนั้นคลุมถึงข้อปกิณณกะมีลักษณะเป็นต้น ที่กำลังกล่าวอยู่ คำว่า มีความสยิวหน้าเป็นปัจจุภูฐาน ได้แก่ ความสยิวหน้าด้วยการกระทำความที่สมบัติของตนไม่ทั่วไปแก่คนอื่น เป็นปัจจุภูฐาน”^{๑๔}

และได้อธิบายคำว่า สติ ไว้ดังนี้ว่า “คำว่าบุคคลทั้งหลายย่อมระลึกได้ด้วย ธรรมชาตินี้ ท่านอาจารย์ย่อมแสดงเวลาที่สติเป็นปัจจัยแก่ธรรมทั้งหลายที่เป็นไปอยู่ด้วยกิริยา คือ

^{๑๑} ดัง คือ ยางไม้ที่ประสมกับสิ่งอื่น แล้วทำให้เหนียวสำหรับดักนก เป็นต้น

^{๑๒} ชุ.สุ.อ. (ไทย) ๑/๖/-/๗๓๑.

^{๑๓} พระพุทธโฆสเถระ, **คัมภีร์วิสุทธิมรรค**, สมเด็จพระพุทธปาโมกข์ (อาจ อาสภมหาเถระ) แปลและเรียบเรียง, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (Taiwan: The Corporate Body of the Buddha Educational Foundation, ๒๕๕๘), หน้า ๓๔๖.

^{๑๔} พระมหาธัมมปาโมกข์, **ปรมัตถมัญชุสา วิสุทธิมคคมหาฎีกา ภาค ๓**, แปลโดย อาจารย์สิริ เพ็ชรไชย ป.ธ. ๙, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ธนาเพรส แอนด์ กราฟฟิค จำกัด, ๒๕๕๕), หน้า ๑๑๕.

ความระลึกได้ โดยความเป็นใหญ่ในธรรมเหล่านั้น จริ่งอยู่ เมื่อความที่สตินั้นเป็นปัจจัยแก่ธรรมทั้งหลาย จึงมีโวหารว่า บุคคลผู้มีความพร้อมด้วยสตินั้น ย่อมระลึกได้, การไม่ให้ลอยไปเหมือนน้ำเต้าในน้ำ แล้วหยุดอารมณ์ที่นิ่งไว้เหมือนกับหิน ชื่อว่า เป็นความระลึก ได้แก่ กระทำความไม่พินเพื่อน ชื่อว่า ความไม่เลื่อนลอย

กิจอันเป็นข้าศึกแก่ความพินเพื่อน ชื่อว่า ความไม่พินเพื่อน ไม่ใช่เพียงแต่ความไม่มีความพินเพื่อน เพราะพระบาลีว่า มีใจที่สติคุ้มครองไว้ ดังนี้ สติจึงชื่อว่ามี ความคุ้มครองใจไว้ได้ เป็นปัจจัยปฏิฐาน, ธรรมมาจากอื่น ย่อมเป็นธรรมชาติมุ่งหน้าไปในอารมณ์ของจิตด้วยธรรมชาตินี้ ชื่อว่ามีความเป็นเหตุมุ่งหน้าต่ออารมณ์ ได้แก่สติ ธรรมทั้งหลายมีกายเป็นต้นนั้นแหละ เป็นที่ตั้งแห่งสติ จึงชื่อว่ามีสติปฏิฐานมีกายเป็นต้น อีกอย่างหนึ่ง สตินั้นเองที่เกิดก่อนเป็นปฏิฐานของสติที่เกิดภายหลัง”^{๑๕}

๑.๖.๒ ตำราวิชาการพระพุทธศาสนาเถรวาท

๑) สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒโน) ทรงบรรยายเรื่องโสฬสปัญหาไว้ในการปฏิบัติจิตตภาวนา แก่ภิกษุสามเณรและพุทธศาสนิกชนทั่วไป ณ สว ธรรมนิเวศ วัดบวรนิเวศวิหาร ในพรรษากาล ๒๕๒๔ รวม ๔๐ ครั้ง ดังปรากฏรายละเอียดในหนังสือโสฬสปัญหาว่า “โสฬสปัญหา คือ ปัญหาของมาณพ ๑๖ คน ซึ่งได้เข้าเฝ้าทูลถามพระผู้มีพระภาคเจ้า และพระผู้มีพระภาคเจ้าก็ได้ตรัสแก้ปัญหาที่มาณพเหล่านั้นทูลถาม อันเป็นเหตุให้มาณพเหล่านั้นบรรลุนิพพานเป็นพระอรหันต์ เป็นต้น”^{๑๖}

๒) พระโสภณมหาเถระ (มหาสีสยาตอ) กล่าวไว้ในหนังสือมหาสติปฏิฐานสูตรว่า ความดับทุกข์มิได้ด้วยความดับตัณหาโดยแท้ โดยวิธีอื่นจากนี้เป็นเพียงความดับชั่วคราวเหมือนการเปลี่ยนอิริยาบถที่ทำไว้นาน ๆ ด้วยการเหยียด คู้ เดิน นั่ง ฯลฯ การบริโภคอาหารในเวลาหัวหรือการบริโภคยาในเวลาเกิดโรค สิ่งเหล่านี้สามารถดับทุกข์ได้เพียงชั่วคราว ไม่อาจดับทุกข์ได้ตลอดไป

ความดับตัณหานี้มีได้ด้วยวิปัสสนาญาณและมรรคญาณ เหมือนแสงสว่างที่ปรากฏขึ้นทำลายความมืด เมื่อตัณหาถูกกำจัดได้โดยเด็ดขาด รูปนามที่เป็นผลของตัณหาย่อม

^{๑๕} พระมหาธัมมपालมหาเถระ, **ปรมัตถมัญจุสา วิสุทธิมรรคมหาฎีกา ภาค ๓**, แปลโดย อาจารย์ สิริ เพ็ชรไชย ป.ธ. ๙, หน้า ๑๐๐.

^{๑๖} สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก (เจริญ สุวฑฺฒโน), **โสฬสปัญหา**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๐), หน้า ๖.

เกิดขึ้นไม่ได้ จัดว่าผู้ปฏิบัติธรรมได้บรรลุนิโรธ ความจริงแล้ว ความดับตัณหาด้วยอริหัตตมรรค-
ญาณเป็นการละตัณหาได้โดยสิ้นเชิง ในที่นี้กล่าวถึงความดับนี้เป็นหลักด้วยอุกกัฏฐนัย คือ นัยที่
กล่าวถึงสิ่งที่สูงสุด แต่ยังกล่าวถึงความดับตัณหาในระดับโสดาปัตติมรรคญาณเป็นต้นไปอีกด้วย^{๑๗}

๓) พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิริ) ได้แสดงการถามตอบเรื่องเกี่ยวกับ
ตัณหาไว้ในคำบรรยายวิปัสสนากรรมฐานว่า การมีสติกำหนดรู้ เช่น ขณะที่ตาเห็นรูปก็กำหนดให้
ทันปัจจุบัน ให้อยู่แค่เห็น ให้อยู่แค่ปรมัตถ์ อย่าให้เลยไปถึงบัญญัติ ตัณหาก็คงไม่เกิดขึ้น การที่ตัณหา
ไม่เกิดขึ้นในปัจจุบัน เพราะว่าตัณหาจะเกิดในอารมณ์ที่เป็นอดีตกับอนาคตเท่านั้น ตัณหาจะไม่
อาศัยอารมณ์ปัจจุบันเกิด อนึ่งตัณหาจะไม่เกิดในปรมัตถ์เพราะตัณหาอาศัยบัญญัติเกิด ไม่อาศัย
ปรมัตถ์เกิด คือ ถ้าเลยไปถึงบัญญัติเมื่อไร ตัณหาเกิดได้เมื่อนั้น เช่น ตาเห็นรูป ถ้ามีสติกำหนดรู้อยู่
แค่เห็นเท่านั้น ตัณหาไม่เกิด ถ้าเลยไปถึงสัตว์ บุคคล หญิง ชาย เป็นต้น ตัณหาเกิดได้^{๑๘}

๔) พระสัทธัมมโชติกะ ธัมมาจริยะ กล่าวอธิบายสภาวะนิพพานไว้ในหนังสือ
อภิธัมมัตถสังคหะ ปริเฉทที่ ๖ โดยสรุปว่า นิพพาน เป็นธรรมชาติที่พ้นจากเครื่องร้อยรัด คือ
ตัณหา นิพพานเป็นอรุปรธรรม คือ ธรรมที่ไม่ใช่รูป เป็นธรรมที่ไม่มีรูปเหมือนกัน และก็
เป็นนามธรรมเช่นเดียวกัน แต่นิพพาน ไม่เป็นนามขันธ์ เพราะธรรมที่จะขึ้นชื่อว่าขันธ์ หรือ ที่จัดเป็น
ขันธ์ จะต้องสามารถมีลักษณะได้เป็น ๑๑ กอง หรือ ๑๑ อย่าง คือ ขันธ์ เป็นได้ในกาล ทั้ง ๓ คือ
อดีต ปัจจุบัน และอนาคต ส่วนนิพพานนั้น พ้นจากกาลทั้ง ๓ เพราะเหตุนี้ นิพพาน จึงไม่ใช่ขันธ์
จึงเรียกว่าเป็นขันธวิมุตติ คือ พ้นจากขันธ์ และ นิพพาน พ้นจากกาลทั้ง ๓ ด้วยจึงได้ชื่อว่าเป็นกาล
วิมุตติ นิพพาน เป็นธรรมที่พ้นจากการปรุงแต่งทั้งปวง ดังนั้นจึงได้ชื่อว่าเป็น อสังขตธรรม

สภาพของนิพพาน เมื่อกล่าวโดยสามัญลักษณะ สภาพของนิพพานมีเพียง ๑
คือ อนัตตลักษณะ เพราะนิพพานเป็นสิ่งที่ว่างเปล่า ปราศจากตัวตน บังคับบัญชาไม่ได้ ไม่มีการ
เกิด แก่ เจ็บ ตาย ไต ๆ ทั้งสิ้น แต่นิพพาน ไม่มีอนิจจลักษณะ เพราะนิพพานเป็นสิ่งที่เที่ยง มั่นคง
ยั่งยืน ไม่แปรผัน และนิพพาน ไม่มีทุกขลักษณะ เพราะนิพพานเป็นสิ่งที่ทนอยู่ได้ ด้วยว่าไม่มีการ
เกิด ไม่มีการดับ และด้วยเหตุที่นิพพานเป็นสิ่งที่ว่างเปล่า จึงมีสภาพที่ทนอยู่ หรือดำรงคงอยู่ใน
สภาพที่ว่างเปล่านั้นตลอดไป ไม่มีอะไรที่จะมาปรุงแต่งให้กลายเป็นไม่ว่างได้

^{๑๗} พระโสภณมหาเถระ (มหาสิสยาตอ), **มหาสติปัฏฐานสูตร**, พระคันธสาราภังค์ แปลและเรียบ
เรียง, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: หจก. ประยูรสาส์นไทย การพิมพ์), หน้า ๔๐๓-๔๐๔.

^{๑๘} พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิริ ป.ธ. ๙), **คำบรรยายวิปัสสนากรรมฐาน**, พิมพ์ครั้งที่
๑, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด), หน้า ๑๐๑๕.

วิเสสลักษณะ ของนิพพาน มี ๓ ประการ คือ (๑) สนฺติ ลักษณะ มีความสุขสงบจากเพลิงทุกข์ เป็นลักษณะ (๒) อจฺจุตฺ รสา มีความไม่แตกดับ เป็นกิจ (สัมปตฺติรส) (๓) อนิมิตฺตํ ปจฺจุปฺภูจฺจนา ไม่มีนิมิตเครื่องหมาย เป็นอาการปรากฏ (วา) นิสฺสรณํ ปจฺจุปฺภูจฺจนา (หรือ) มีความออกไปจากภพ เป็นผล ปฏฺฐาณํ น ลพฺภติ ไม่มีเหตุใกล้ให้เกิด (เพราะนิพพานเป็นธรรมที่พ้นจากเหตุ จากปัจจัยทั้งปวง)^{๑๙}

๑.๖.๓ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑) นางสาวภิญญาดา จรีศรี ศึกษาเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์พุทธวิธีการตอบปัญหาของมาณพ ๑๖ คนตามกรอบอริยสัจ ๔” ศึกษาพบว่า ในคำถามที่มาณพทูลถามและคำตอบที่พระพุทธองค์ตรัสตอบนั้น เข้ากับหลักอริยสัจ ๔ ทั้งหมด เริ่มจากการถามปัญหา เป็นการถามถึงความทุกข์และแนวทางเพื่อที่จะหลุดพ้นจากกองทุกข์ โดยต้องการวิธีที่พระพุทธองค์ทรงตรัสรู้ คือ การเข้าถึงการดับทุกข์แบบที่พระพุทธองค์ทรงรู้แจ้งเห็นจริงในอริยสัจ ๔ นั้น และเมื่อมาณพทั้ง ๑๖ รับฟังพระดำรัสตอบก็เกิดบรรลุโลกุตตรธรรมเข้าถึงนิโรธ ซึ่งเริ่มจากการปฏิบัติโดยมีศีลเป็นพื้นฐาน จนถึงสมาธิ และปัญญา คือหลุดพ้นจากกิเลสและกองทุกข์โดยสิ้นเชิง บรรลุเป้าหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา คือนิพพาน^{๒๐}

๒) พันตำรวจโทหญิง สุชาดา พระเขียนทอง ศึกษาเรื่อง “หลักวิปัสสนาภาวนาในเจโตศีลสูตร” ศึกษาพบว่า หลักการเจริญวิปัสสนาภาวนาในเจโตศีลสูตรนั้น มีประเด็นสำคัญคือ ในเบื้องต้นต้องอาศัยการละกิเลสธรรมด้วยการพิจารณา เรียกว่า ปฏิสังขยาปหาน จากนั้น จึงจะสามารถเจริญอิทธิบาทธรรมที่ประกอบพร้อมด้วยความเพียรที่มุ่งมั่น ได้แก่ ฉันทสมาธิปธานสังขาร วิริยสมาธิปธานสังขาร จิตตสมาธิปธานสังขาร วิมังสาสมาธิปธานสังขารที่ดำเนินไปพร้อมกับความเพียรอันแรงกล้ายิ่งกว่าความเพียรทั้งหลาย สามารถละกิเลสกลุ่มเครื่องตรึงจิตดุจตะปู และกิเลสธรรมกลุ่มเครื่องผูกใจได้อีก ๓ ระดับ ตามกำลังของสมาธิ และความก้าวหน้าในวิปัสสนาญาณ คือ (๑) วิกขัมภนปหาน (๒) สมุจเฉทปหาน (๓) ปฏิปัสสัทธิปหาน^{๒๑}

^{๑๙} พระสัทธัมมโชติกะ ธัมมาจริยะ, **ปรมัตถโชติกะ ปริเฉทที่ ๑,๒,๖ จิต เจตสิก รูป นิพพาน**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ทิพย์วิสุทธิ์, ๒๕๕๐), หน้า ๑๒๓-๑๓๑.

^{๒๐} นางสาวภิญญาดา จรีศรี, การศึกษาวิเคราะห์พุทธวิธีการตอบปัญหาของมาณพ ๑๖ คน, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๔, บทคัดย่อ.

^{๒๑} พันตำรวจโทหญิง สุชาดา พระเขียนทอง, ศึกษาหลักวิปัสสนาภาวนาในเจโตศีลสูตร, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๕, บทคัดย่อ.

๓) พระมหาวรรณวัฒน์ ชุตติปัญโญ (ร่มไพรงาม) ศึกษาเรื่อง “การศึกษาโยนิโสมนสิการเพื่อการบรรลุธรรม ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท” ศึกษาพบว่า โยนิโสมนสิการในสติปัฏฐาน ๔ เป็นการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา กล่าวคือ เป็นการใช้โยนิโสมนสิการ หรือสติพิจารณาเพื่อกำหนดรู้ กาย เวทนา จิต และธรรม ตามความเป็นจริง อันเป็นเหตุปัจจัยให้สติสัมโพชฌงค์ และอริยมรรคสมบุรณ์ จนเกิดปัญญาญาณเห็นแจ้งประจักษ์จิตถึงความเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไป หรือความไม่เที่ยง ความเป็นทุกข์ และความไม่มีตัวตน และการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา เป็นการปฏิบัติเพื่อการบรรลุธรรมอย่างแท้จริง เพราะเป็นกระบวนการพัฒนาปัญญาจากโลกียะสู่โลกุตระ ซึ่งมีหลักฐานการปฏิบัติยืนยันจากคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา และปกรณ์วิเสส มีขั้นตอนการปฏิบัติไปตามลำดับ และมีโบราณจารย์สืบทอดติดต่อกันมาอย่างไม่ขาดสาย ทำให้เชื่อได้ว่าแนวทางการปฏิบัตินี้ถูกต้อง ตามหลักที่พระพุทธองค์ทรงวางไว้^{๒๒}

๔) นางสาว มาลากุล ณ อยุธยา ศึกษาเรื่อง “การศึกษาวิธีการแก้ปัญหากามฉันทนิเวรณในพระพุทธศาสนาเถรวาท” พบว่า วิธีการแก้ปัญหากามฉันทนิเวรณที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท ได้แก่ วิธีที่ ๑ การเจริญสติปัฏฐานทั้ง ๔ ประการ วิธีที่ ๒ การพรรณาถึงโทษแห่งกาม และพรรณาถึงอานิสงส์แห่งเนกขัมมะ (การออกบวช) วิธีที่ ๓ การแก้กามฉันทนิเวรณด้วยโยนิโสมนสิการในสุกนิมิต และวิธีที่ ๔ การเจริญสมถกรรมฐานได้เอากักคตาอันเป็นองค์ประกอบแห่งรูปฌาน ๔^{๒๓}

๕) พระมหาอนุชน สาสนกิตติ (คำมี) ศึกษาเรื่อง “ศึกษาวิธีการเจริญอริยปัญญาชั้นในสุกสูตร” พบว่า สุกสูตรเป็นพระสูตรที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับอริยชั้นคือกองธรรม อันประเสริฐ ๓ ประการ ได้แก่ (๑) อริยศีลชั้น กงศีลอันประเสริฐ (๒) อริยสมาธิชั้น กงสมาธิอันประเสริฐ (๓) อริยปัญญาชั้น กงปัญญาอันประเสริฐ ซึ่งเป็นหลักปฏิบัติที่ผู้เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาควรศึกษาและปฏิบัติ เพื่อบรรลุจุดหมายสูงสุดคืออัสวักขยญาณ ปัญญาหยั่งรู้

^{๒๒} พระมหาวรรณวัฒน์ ชุตติปัญโญ (ร่มไพรงาม), การศึกษาโยนิโสมนสิการเพื่อการบรรลุธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๕, บทคัดย่อ.

^{๒๓} นางสาว มาลากุล ณ อยุธยา, การศึกษาวิธีการแก้ปัญหากามฉันทนิเวรณในพระพุทธศาสนาเถรวาท, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๔, บทคัดย่อ.

ความสิ้นอาสวะ อันเป็นที่สิ้นสุดของภพชาติ ที่สุดของพรหมจรรย์ เป็นการทำหน้าที่ที่ควรทำเสร็จสมบูรณ์ และไม่มีสิ่งที่จะต้องทำเพื่อความหมดสิ้นกิเลสอีกต่อไป^{๒๔}

๖) นางราตรี ศรีเวียง ศึกษาเรื่อง “ศึกษาเรื่องกิเลสและวิธีปฏิบัติเพื่อขจัดกิเลสในพุทธศาสนาเถรวาท” พบว่า กิเลส มีความหมายว่า เป็นสิ่งมัวหมอง เป็นอุปกิเลสทำให้ไม่สง่า ไม่ผ่องใส ไม่บริสุทธิ์ เป็นทาสแห่งตัณหา ถูกตัณหาชักนำไปให้อัฏฐาพหยาบเจริญเติบโต ยินดีการเกิดใหม่ เพราะเป็นอกุศลเจตสิกที่เป็นเครื่องนำสรรพสัตว์ให้เวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏตามนัยพระอภิธรรม สภาวธรรมที่เป็นกิเลสคือ โลภะ โทสะ โมหะ มานะ ทิฏฐิ วิจิกิจฉา ถีนะ อุทธัจจะ อหิริกะ อนตตปปะ ในคัมภีร์วิภังค์ชี้สาเหตุแห่งทุกข์ว่าเป็นแก่นของกิเลส หรืออีกนัยหนึ่งตัณหา กิเลส และสภาวธรรมที่เป็นอกุศลที่เหลือเรียกว่า ทุกขสมุทัย กิเลสล้วนตกอยู่ภายใต้กฎไตรลักษณ์^{๒๕}

ผลของการศึกษางานวิจัยพบว่า ยังไม่มีงานวิจัยใด ที่ได้ศึกษาในเรื่องหลักธรรม และการเจริญวิปัสสนาในอชิตมานวปัญหา ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเลือกที่จะศึกษาหลักธรรม และการเจริญวิปัสสนาภาวนาในอชิตมานวปัญหา เพื่อเป็นประโยชน์แก่การศึกษาและประพฤติปฏิบัติเป็นต้นต่อไป

๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย

ศึกษาหลักธรรมและการเจริญวิปัสสนาภาวนาในอชิตมานวปัญหาค้างนี้ เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยมุ่งศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับประวัติความเป็นมาของอชิตมานพ ตลอดจนเนื้อหาหลักธรรมในอชิตมานวปัญหา ที่ปรากฏในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท และหลักการเจริญวิปัสสนาภาวนาในอชิตมานวปัญหา ตามหลักคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท แล้วนำมาสรุป บรรยายเชิงพรรณนาดังต่อไปนี้

๑.๗.๑ การรวบรวมข้อมูล

๑) ศึกษาเอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) ได้แก่ คัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙, คัมภีร์พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถา

^{๒๔} พระมหาอนุชน สาสนกิตติ (คำม), ศึกษาวิธีการเจริญอริยปัญญาชั้นในสุกสูตร, **วิทยานิพนธ์-พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๕, บทคัดย่อ.

^{๒๕} นางราตรี ศรีเวียง, ศึกษาเรื่องกิเลสและวิธีปฏิบัติเพื่อขจัดกิเลสในพุทธศาสนาเถรวาท, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๕, บทคัดย่อ.

ภาษาไทย แปล ชุด ๙๑ เล่ม ฉบับมหาวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๒๕ พร้อมทั้งอรรถกถา ฎีกา และปกรณ์วิเสสอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ คัมภีร์วิสุทธิมรรค เป็นต้น เพื่อเป็นการขยายความในเนื้อหาเพิ่มเติมจากคัมภีร์พระไตรปิฎกให้มีความละเอียดชัดเจนยิ่งขึ้น

๒) ศึกษาเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) ได้แก่ หนังสือ เอกสาร ตำรา ผลงานทางวิชาการและรายงานการวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร, วิปัสสนานัย เล่ม ๑-๒, มหาสติปัฏฐานสูตร โดยพระโสภณมหาเถระ (มหาสีสยาตอ), วิปัสสนา-ทีปนีฎีกา, วิปัสสนาวงศ์ในประเทศไทย โดยพระอาจารย์ภททันตะ อาสภมหาเถระ ธัมมาจริยะ อัครมหาภิกษุฐานาจริยะ ดร., คำบรรยายวิปัสสนากรรมฐาน โดยพระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิทธิ ป.ธ. ๙), วิปัสสนาทีปนี โดยพระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร), พุทธธรรมฉบับปรับปรุง และขยายความ โดยพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) เป็นต้น

๑.๗.๒ นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสารชั้นปฐมภูมิและชั้นทุติยภูมิมาสรุปเรียบเรียงแบบบรรยายเชิงพรรณนา และตรวจสอบความถูกต้องโดยอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และผู้เชี่ยวชาญด้านวิปัสสนาภาวนา

๑.๗.๓ นำข้อมูลที่ตรวจสอบแล้วมาปรับปรุง แก้ไข เรียบเรียงแบบบรรยายเชิงพรรณนา แล้วนำเสนอเป็นวิทยานิพนธ์

๑.๘ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๘.๑ ทำให้ทราบประวัติความเป็นมาของอชิตมาณพ

๑.๘.๒ ทำให้ทราบหลักธรรมในอชิตมาณวปัญหา ที่ปรากฏในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท

๑.๘.๓ ทำให้ทราบหลักการเจริญวิปัสสนาในอชิตมาณวปัญหา